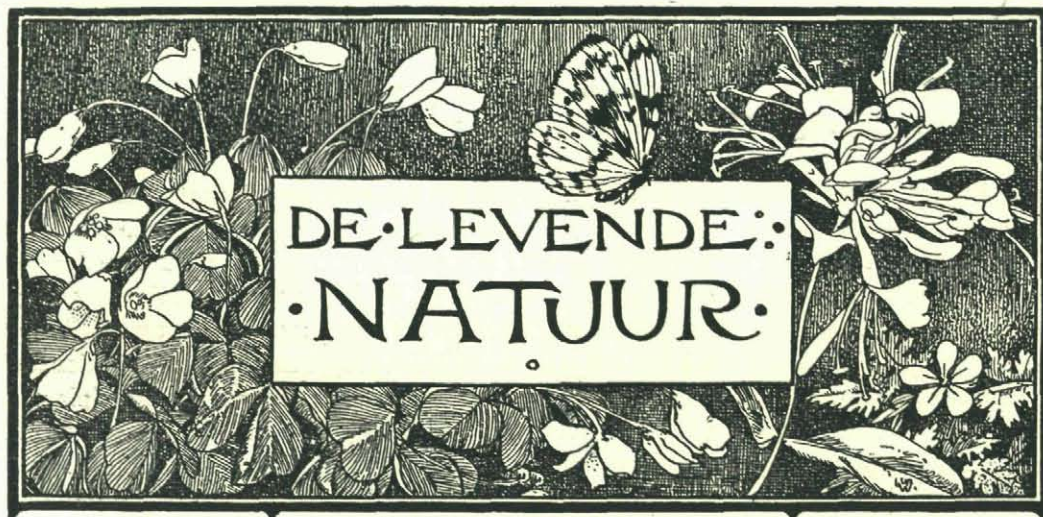

1 JULI 1942.

JAARGANG XLVII, AFL. 3.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSSE.

HOOFDREDACTEUR: Dr. JAC. P. THIJSSSE, Bloemendaal.

REDACTEUR: Dr. J. HEIMANS, Amsterdam.

Adres Redactie & Administratie: W. VERSLUYS' UITGEVERS MIJ. N.V.,
2e Oosterparkstraat 221/223, Amsterdam (O.).

Postchèque en Giro 15205. Gem. Girokantoor, Amsterdam V. 6482.

Uitgave van W. VERSLUYS' UITGEVERS MIJ. N.V., Amsterdam (O.).

Prijs per jaar f 6,80* bij vooruitbetaling.

(Prijsverhoging toegestaan door Depart. van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, onder No. 17796, N.P., dato 23A pril 1941)

WATERLAND.

EEN WAARDEVOL NEDERLANDSCH LANDSCHAP.

III

Rijke vogelgebieden.

Niettegenstaande het feit dat de tegenwoordige waterrijkdom nog steeds zeer belangrijk is en het water er nog altijd een niet gering deel der totale oppervlakte beslaat, is het Waterland van onze dagen toch nog slechts een geringe afschaduw van wat het eens is geweest. Waar dit land echter thans nog levensmogelijkheden biedt aan een talrijke en soortenrijke vogelbevolking lijkt de veronderstelling niet gewaagd dat Waterland in vroeger tijd, toen de aard van het landschap te dien opzichte nog zooveel gunstiger was dan thans, zeer rijk moet zijn geweest aan water-, moeras- en weidevogels. Ieder verder ingrijpen echter in de thans nog aanwezige vogellanden zal, na de verdwijning van het Twiskeland, zonder twijfel leiden tot een

onherstelbaar verlies voor den vogelstand van deze unieke Amsterdamsche natuurruimte.

Alvorens een overzicht te geven van de huidige vogelbevolking volgt eerst nog een korte vermelding der thans nog bestaande voornaamste vogelgebieden.

a. *Polder IJdoorn*. Buitenpolder bij Durgerdam, het vroegere IJ-oort, deels eigendom der Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten, deels particulier bezit; vormt met zijn talrijke broedvogels, zoowel koloniedieren als verspreid broedende vogels, met zijn interessante halophile plantendek en last not least zijn prachtig landschapsbeeld een eersterangs natuurmonument dat aanspraak maakt op *algeheele* bescherming. Sinds de afsluiting der Zuiderzee, nu de vroeger meermalen optredende overstromingen praktisch niet meer voor kunnen komen, is het een veilige broedplaats voor talloze kokmeeuwen (in 1936 1000 à 1500 paren) en vischdiefjes, grutto's, tureluurs, kempfaantjes, meerkoeten, waterhoentjes, futen, dodaarsjes, wilde eenden, talingen en slobbeenden. Zelfs de kuifeend is er broedend geconstateerd. Verder de kleinere vogels van rietland en weide als gele kwikstaart, akkerleeuwerik, graspieper, kleine karekiet, rietgors en rietzanger.

b. *De Nes*. Buitenpolder bij Uitdam; bevatte tot voor enkele jaren een prachtige kokmeeuwenkolonie welke zich gevestigd had op smalle ribben land gelegen in een deel der polder dat, tijdens de overstroming van 1916, voor dijksherstel was uitgegraven. Het was tevens een rijk broedgebied voor vischdief, waterhoen, fuut, meerkoet, roerdomp, waterral en diverse kleinere rietvogels. Het bedoelde gedeelte is echter helaas door opspuiting verloren gegaan en het gebied heeft thans nog slechts geringe beteekenis als broedterrein van enkele weidevogels. Ook in landschappelijk opzicht was het ongemeen fraai en vormde het een der schoonste plekjes van de voormalige Zuiderzeekust.

c. *De meren en hun oeverlanden*. De Waterlandsche meren, vooral die langs den „zeedijk”, zijn niet slechts belangwekkende concentratieplaatsen voor trekvogels, maar hebben ook als broedgebied meer dan gewone beteekenis. In de breede rietkragen rond het Barnegat broeden bruine kiekendief, roerdomp, baardmees, zomertaling, waterhoen, meerkoet, fuut, wilde eend, kleine karekiet, rietgors en rietzanger. De fuut broedt voorts in groot aantal in het Kinselmeer doch wordt daar bedreigd door de watersport, is echter ook broedvogel in het Uitdammerdie en zeer waarschijnlijk ook op enkele andere meren. Langs het Uitdammerdie broedt verder nog de groote karekiet.

Het Barnegat, een natuurmonument par excellence, verdient dringend bescherming! Het vormt een weergaloos brokje landschapsschoon en bezit een zeldzaam rijke moerasfauna en flora (o.a. groeiplaats van *Sonchus paluster* en wilde selderij). De meer in het land gelegen meren zijn, als gevolg van hun geïsoleerde ligging, nog zeer onvoldoende onderzocht.

d. *De lage landen langs Zaan en Twiske.* Nu, door de ontwatering van de „Veenbraak”, waardoorheen het Twiske loopt, het fraaiste en rijkste vogelland van Waterland verloren is gegaan, dient in dit gebied speciaal gewezen te worden op de nog overblijvende broedgebieden in het Oostzijderveld en vooral die in het Ilperveld (de Batis). Ze vormen het broedbiotoop van talloze water-, moeras en weidevogels en zijn een geliefd voedselgebied voor de lepelaars uit de Naardermeer.

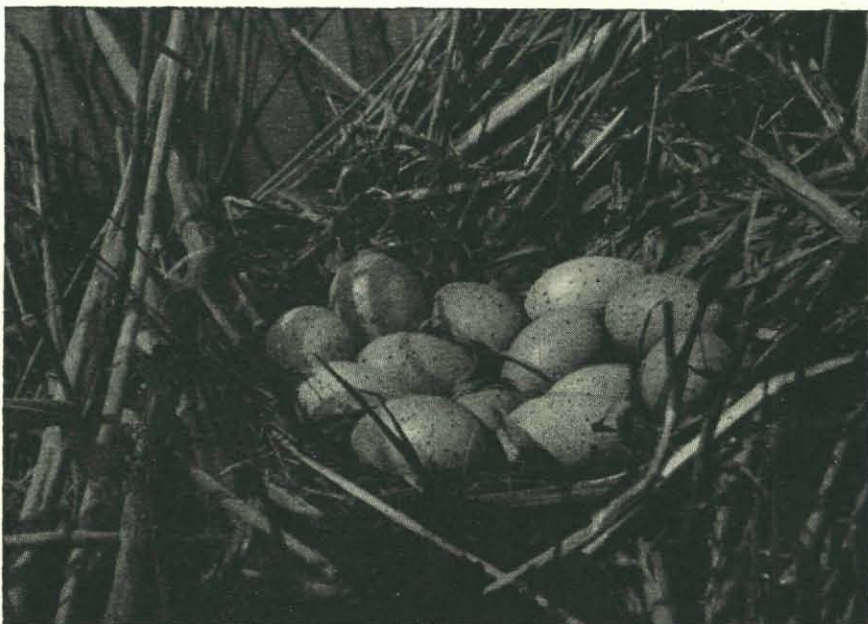

Foto R. J. Benthem.

Fig. 4. Koetennest aan den oever van het Kinselmeer.

OVERZICHT VAN DE BROEDVOGELS VAN WATERLAND.

<i>Fuut</i>	Vrij talrijke broedvogel op verschillende plaatsen in Waterland, o.a. in het Kinselmeer, het Barnegat, het Uitdammerdie, de Rothoek en het Oostzijderveld. Voorts ook buitendijks in den IJdoornpolder.
<i>Dodaars</i>	Talrijke broedvogel in het Oostzijderveld. Ook op andere plaatsen in Waterland, vooral in breede tochtsloten e.d. zooals de ringsloot van den Buikslotermeerpolder en evenals de vorige soort ook buitendijks in IJdoorn.
<i>Woudaapje</i> <i>Roerdomp</i>	Het broeden dezer soort is in het Veen geconstateerd. Broedend aangetroffen in het Veen (in 1938 zelfs 10 legsels) en in het rietmoeras van het Barnegat. Is ook tijdens den broedtijd in de Nes waargenomen.
<i>Wilde Eend</i>	Is in geheel Waterland aan te treffen. Onder deze broedvogels bevinden zich veel bastaarden als gevolg van de aanwezige eendenfokkerijen en veel halfwilde dieren, z.g. „parkeenden”.
<i>Wintertaling</i>	Omtrent de talrijkheid van deze soort als broedvogel staan ons weinig gegevens ten dienste. Broedt o.a. langs Zaan en Twiske.

<i>Zomertaling</i>	Was broedvogel in het Veen en het Oostzijderveld. Broedt ook bij het Barnegat en waarschijnlijk wel op meerdere plaatsen in Waterland.
<i>Pijlstaart</i>	Is broedend waargenomen in het Veen.
<i>Slobeend</i>	Broedvogel in IJdoorn en Oostzijderveld. Broedt stellig ook op andere plaatsen in Waterland.
<i>Kuifeend</i>	Deze soort werd in den zomer van 1927 met jongen aangetroffen in IJdoorn (zie jaarboek Ver. tot beh. v. Nat.mon. in Ned. pag. 78); was ook broedvogel in het Twiskeland.
<i>Bruine Kiekendief</i>	Broedvogel in het rietmoeras van het Barnegat. Broedde ook in het Veen.
<i>Torenvalk</i>	Broedde voor de restauratie in den toren van Ransdorp en zal zeker nog op meerdere plaatsen in Waterland broeden want de soort is er het geheele jaar door zeer algemeen.
<i>Patrijs</i>	Broedde voor de opspuiting van den Rothoek in dit deel van den Noorder-IJpolder.
<i>Waterral</i>	Buitendijks broedend aangetroffen in de Nes (zie D.L.N. jaargang XXXVIII afl. 8) en ook in het Twiskeland en is voorts bekend van Durgerdam en Holysloot (Tj. de Vries).
<i>Waterhoen</i>	Zeer talrijke broedvogel in geheel Waterland.
<i>Meerkoet</i>	Idem.
<i>Bontbekplevier</i>	Broedvogel op de baggervelden (Oostzanergat en Rothoek). Mogelijk ook in de Nes.
<i>Kleine plevier</i>	Broedt op dezelfde terreinen (Oostzanergat, Rothoek en ook op het opgespoten deel van de Nes (1937)) (zie D.L.N. jaarg. 40, pag. 46—50).
<i>Kievit</i>	Broedvogel in geheel Waterland. Is ook buitendijks in IJdoorn broedend aangetroffen. („Vogels van het Zuiderzeegebied”, pag. 46).
<i>Scholekster</i>	Neemt de laatste jaren opvallend in aantal toe in de omgeving van Amsterdam; broedt thans in meerdere paren in het Oostzijderveld en is in 1935 ook bij Durgerdam broedend aangetroffen (zie „Vogels van Amsterdam”, pag. 10).
<i>Steltkluut</i>	Broedde in 1935 in het Oostzijderveld en het Veen. Totaal ongeveer 10 legfels.
<i>Kemphaan</i>	Plaatselijk talrijke broedvogel in den IJdoorn, het Oostzijderveld en voorheen in het Veen. Mogelijk ook broedvogel in de lage landen tusschen Broekmeer- en Buikslotermeerpolder.
<i>Tureluur</i>	Broedt op meerdere plaatsen in Waterland. Zeer talrijk in IJdoorn en langs het Twiske. Ook soms tijdelijk broedvogel op de baggervelden (Oostzanergat 1934).
<i>Grutto</i>	Evenals de vorige soort op verscheidene plaatsen in Waterland broedend aan te treffen. Talrijk in IJdoorn, Nes en langs Zaan en Twiske. Ook in de weiden bij Zunderdorp en Watergang.
<i>Watersnip</i>	Hoewel ons geen broedgevallen bekend zijn is deze soort toch zeer waarschijnlijk broedvogel in de landen langs het Twiske.
<i>Kokmeeuw</i>	Groote broedkolonie in den IJdoornpolder. Een tweede belangrijke kolonie in de Nes werd door terreinsverandering vrijwel geheel verdreven. Kleine nederzettingen in het Oostzijderveld.
<i>Vischdiefje</i>	Koloniedier in IJdoorn (talrijk!). Kleine kolonies in Oostzijderveld en soms alleen broedende paren op de baggervelden. Is eveneens broedvogel op Marken.
<i>Zwarte Stern</i>	Broedt in het Ilperveld en Oostzijderveld, op drassige plaatsen ook gewoon

	op den grond. Hoewel geen broedplaatsen bekend zijn, lijkt het ons niet uitgesloten dat de soort ook in de omgeving van Zunderdorp en Watergang broedt.
<i>Koekoek</i>	Is gedurende den geheelen broedtijd in de omgeving van Oostzaan waar te nemen.
<i>Velduil</i>	Van deze soort zijn ons geen broedgevallen bekend. Mogelijk broedvogel in het moeras bij Katham of op andere geschikte plaatsen. Wordt tijdens den broedtijd meermalen in Waterland waargenomen.
<i>Gierzwaluw</i>	Gewone zomervogel in Waterland.
<i>Boerenzwaluw</i>	Idem.
<i>Huiszwaluw</i>	Weinig talrijk. Broedde voor enkele jaren nog in Durgerdam.
<i>Oeverzwaluw</i>	Kleine kolonies in den dijk van den Rothoek (1935), het Oostzanergat en in de veenderij aan den Oostzanerdijk.
<i>Blauwborst</i>	Eenmaal is deze soort met jongen waargenomen op een terrein in Amsterdam-noord (zie „Vogels van Amsterdam”, pag. 18).
<i>Grasmusch</i>	Broedde in 1936 in den Rothoek.
<i>Snor</i>	Weinig talrijke broedvogel in het Twiskeland.
<i>Groote karekiet</i>	Op meerdere plaatsen in Waterland broedend aan te treffen, o.a. langs het Uitdammerdie en langs het Twiske. Heeft ook in den Rothoek gebroed. Deze rietbewoner is een zeer talrijke broedvogel in geheel Waterland.
<i>Kleine karekiet</i>	Broedt eveneens op vele plaatsen in Waterland doch in geringer aantal dan de vorige soort.
<i>Rietzanger</i>	Algemeene broedvogel in de weiden.
<i>Veldleeuwerik</i>	Broedt zeer talrijk in taluds van dijken, wegkanten, enz.
<i>Graspieper</i>	Vrije algemeene broedvogel, ook op de begroeide gedeelten van de bagger-velden.
<i>Gele Kwikstaart</i>	Broedt in het rietmoeras van het Barnegat.
<i>Baardmees</i>	Een enkel nest wordt somtijds aangetroffen in de iepen rond de boerderijen.
<i>Zwarte kraai</i>	Talrijk bij de wooncentra.
<i>Spreeuw</i>	Idem.
<i>Huismus</i>	In het aan rietlandjes zoo rijke Waterland op vele plaatsen broedend aan te treffen. Talrijk in IJdoorn.
<i>Rietgors</i>	

Dit overzicht zou mogelijk nog met enkele soorten kunnen worden uitgebreid waarvan het broeden door ons niet is geconstateerd of waaromtrent ons geen nadere gegevens ten dienste stonden. Zoo lijkt het ons waarschijnlijk dat ook porceleinhoen, kerkuil en steenuil en misschien ook de krakeend tot de avifauna van dit gebied gerekend kunnen worden.

Hoewel Waterland, als gevolg zijner geografische ligging, weinig „directe” trek te zien geeft — het ligt volkomen in de „trekschaduw” van het IJsselmeer — biedt het toch naast zijn waardevolle broedvogel-populatie, als gevolg der nabijheid van het buitenwater eenerzijds en van meerdere voedselrijke baggerterreinen anderzijds, mogelijkheden te over tot het doen van trekvogelwaarnemingen. Ook vindt er een belangwekkende slaaptrek plaats waarop we thans moeilijk verder kunnen ingaan.

In het verslag over het jaar 1924/1925 lezen we in het jaarboek van „Natuurmo-

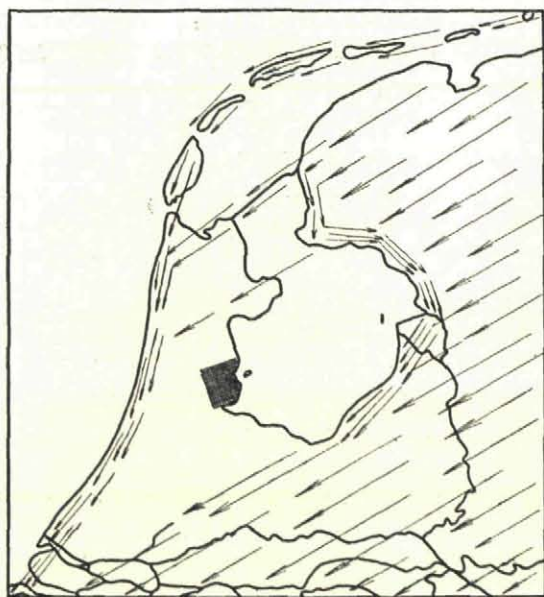
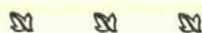

Fig. 5. Doordat de z.w. gerichte najaarstrek afbuigt langs de oostelijke IJsselmeerkust ligt het gebied van Waterland in de „trekshadow” van het IJsselmeer.

de overige Waterlandsche meren en de nog resterende broedplaatsen in het Ilperen Oostzijderveld en den geheelen IJdoorn omvat. Hiermede zou niet slechts een Amsterdamsch-, doch stellig ook een nationaal belang gediend zijn daar het bedoelde gebied een der meest karakteristieke en schoonste landschappen vormt langs onze voormalige oude binnensee.

Den Bosch, voorjaar 1942.

R. J. BENTHEM.

ONZE BRAKWATERVISSCHEN.

Niet lang geleden verraste Dr. Redeke ons met zijn boekje „De Visschen van Nederland”, hetwelk in de serie „Fauna van Nederland” verschenen is.

De hoofdschotel van dit werk bestaat uit systematische en faunistische gegevens over de in ons land waargenomen visschen. De persoon van den auteur staat er ons borg voor, dat deze gegevens met groote nauwgezetheid bijeengebracht zijn. Het is wel erg jammer, dat de beschikbare plaatsruimte niet toeliet, hieraan eenige bijzonderheden omtrent den aard van het voedsel en de wijze van voortplanting toe te voegen, waardoor zonder twijfel in ruimer kring belangstelling voor dit boekje zou bestaan.